

Nauczanie o Zagładzie – szkolenia dla nauczycieli w USA

POLIN
MUZEUM HISTORII
ŻYDÓW POLSKICH

Ambasada Stanów Zjednoczonych Ameryki

This publication was funded by a grant from the United States Department of State. The opinions, findings and conclusions stated herein are those of the authors and do not necessarily reflect those of the United States Department of State

To było 5 najciekawszych dni w moim zawodowym życiu

O PROGRAMIE Od ponad dekady Departament Stanu USA, we współpracy z The Association of Holocaust Organizations (AHO) w Nowym Jorku, pomaga organizować w Stanach Zjednoczonych letnie programy szkoleniowe dla nauczycieli, w celu wspierania edukacji o Zagładzie. Do tej pory ponad 300 nauczycieli z trzynastu krajów uczestniczyło w programie i seminariach organizowanych w amerykańskich instytucjach zajmujących się badaniami i edukacją o Zagładzie. Od 2002 roku w programie wzięło udział prawie stu polskich nauczycieli.

Wartością programu jest możliwość poznania nauczycieli z różnych krajów (w tym nauczycieli amerykańskich) oraz możliwość dyskusji na temat wyzwań związanych z nauczaniem historii Holocaustu w różnych krajach.

JAK WYGLĄDAJĄ SZKOLENIA? Program szkolenia to pięć dni intensywnej pracy – wykładów, warsztatów i dyskusji. Przed wyjazdem uczestnicy otrzymują zestaw materiałów do przeczytania. Warto się z nimi zapoznać bardzo dokładnie, gdyż są ściśle

związane z tematyką zajęć. Na szkolenie należy przygotować też prezentację o sobie i własnej pracy. Możliwość przedstawienia swoich osiągnięć w międzynarodowej grupie to cenne doświadczenie wielu dotychczasowych uczestników szkolenia.

Wszystkie spotkania prowadzone są w języku angielskim i nie są tłumaczone na inne języki. Uczestnicy muszą zatem w sposób komunikatywny posługiwać się językiem angielskim – nie bać się błędów i aktywnie brać udział w dyskusjach z innymi uczestnikami szkolenia.

Poruszającym momentem jest dla większości uczestników szkolenia możliwość spotkania z Ocalałymi z Zagłady. Jest to wyjątkowa okazja porozmawiania ze świadkiem historii, wysłuchania jego/jej historii i przesłania. Takie spotkania dają uczestnikom silną motywację do przyszłej pracy i pokazują, jak ta praca ważna jest – zwłaszcza, że niesprawiedliwość i łamanie praw człowieka mają wciąż miejsce na całym świecie.

DLA KOGO? Program jest skierowany do wszystkich, którzy pragną podnieść swoje kwalifikacje zawodowe i poznać nowe metody uczenia o Zagładzie. Aplikować mogą nauczyciele – to główna grupa uczestników programu. W szkoleniach mogą też wziąć udział inne osoby – edukatorzy i metodycy – którzy pracują z młodzieżą i nauczycielami, i zajmują się pamięcią o Zagładzie oraz kulturze, historii i tradycji Żydów.

RECRUITMENT Rekrutacja do programu jest dwuetapowa. Na podstawie otrzymanych zgłoszeń komisja wybiera grupę kandydatów, którzy zostają zaproszeni do drugiego etapu – spotkania z przedstawicielami Ambasady USA. Rozmowa dotyczy pracy i działalności kandydata przedstawionych w przesłanym zgłoszeniu. Rozmowa jest prowadzona w języku angielskim.

Każdego roku około 100 kandydatów przesyła swoje zgłoszenie, ale tylko kilka osób (4-5) z Polski jest zaproszonych do wzięcia udziału w programie. Warto zatem nie zrażać się i nawet kilka razy wysłać zgłoszenie.

W czerwcu 2012 r. wzięłam udział w letnim seminarium dla nauczycieli organizowanym przez The Jewish Foundation for the Righteous na Uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku.

Uczestnikami seminarium byli głównie amerykańscy nauczyciele. Europę reprezentowali edukatorzy z Chorwacji i Polski. Nauczyciele przybyli z całych Stanów Zjednoczonych, z dużych miast i małych społeczności, pracując w różnych szkołach, reprezentowali całe spectrum amerykańskiego systemu edukacji.

I właśnie ta różnorodność okazała się jedną z największych zalet kursu. Ujawniała się wielokrotnie podczas zajęć i naszych prywatnych konwersacji po zajęciach.

Dla nauczycieli pochodzących z Europy, gdzie w wielu krajach system edukacji jest

scentralizowany, amerykański system może być dużą niespodzianką i wywołuje wiele pytań.

Od samego początku widoczne było, w jaki sposób różnorodność – etniczna, religijna, ekonomiczna – amerykańskiego społeczeństwa wpływa na nauczanie przedmiotów społecznych i jak to nauczanie jest wykorzystywane do kształtowania społeczeństwa. Dla nauczycieli amerykańskich to spostrzeżenie mogłoby się wydawać zbyt oczywiste i mało odkrywcze, ale dla nauczyciela pochodzącego z kraju tak homogenicznego jak Polska może to być prawdziwie otwierające umysł doświadczenie.

Jeśli zaś chodzi o metody nauczania o Zagładzie, mogłam odkryć jeszcze więcej rzeczy. W większości przypadków amerykańscy nauczyciele mogą poświęcić znacznie więcej godzin dydaktycznych na tematy związane z Zagładą niż to jest możliwe w polskiej szkole. W Ameryce może to być kilka tygodni lub cały semestr. Tamtejsze nauczanie o Zagładzie jest również znacznie bardziej interdyscyplinarne i odzwierciedla próbę znalezienia równowagi między koncentracją na przekazaniu wiedzy a zachęcaniem do refleksji i dyskusji na tematy etyczne, socjologiczne, a nawet psychologiczne. Pamiętam przykład zajęć analizujących sposób, w jaki współczesne media używają symboli i skojarzeń z Zagładą do celów z tym tematem niezwiązanych. Przykład innych inspirujących lekcji to wykorzystanie podczas nauczania dzienników dziecięcych z czasów Zagłady (przypomnę tylko dwa z wielu interesujących tematów).

Poziom zajęć podczas seminarium był akademicki. Większość prowadzących to profesjonalni wykładowcy pochodzący z renomowanych amerykańskich uniwersytetów. Mieliśmy 45 intensywnych godzin zajęć wypełnionych treścią (nie wspominając o wieczorach spędzanych razem na zwiedzaniu i rozmowach). Organizacja i logistyka programu były bez zastrzeżeń. Wszyscy uczestnicy zostali poproszeni o przeczytanie obszernych materiałów, dzięki czemu mogliśmy się przygotować i poznać ogólną koncepcję seminarium jeszcze przed przyjazdem do Nowego Jorku.

Czuliśmy się bardzo dobrze ugośczeni podczas zajęć na uniwersytecie, który jest członkiem Ivy League, a zakwaterowanie w akademikach Kolumbii wydawało się przyjemnością samą w sobie.

Pomijając ogromną falę upałów, która nawiedziła Nowy Jork w czasie mojego pobytu, opuściłam kurs z bardzo pozytywnymi wrażeniami i wieloma tematami do przemyślenia.

Honorata Michalak, Łódź

Tematyką Holocaustu interesuję się od dawna. Wzięłam udział w wielu szkoleniach organizowanych w Polsce, Niemczech i Francji. Byłam niezwykle ciekawa wykładów autorów książek, które czytałam, chciałam im zadać wiele pytań, interesowało mnie również to, jak amerykańscy nauczyciele nauczają

o Holocauście, pragnęłam wymienić doświadczenia, poznać nowych ludzi.

To było 5 najciekawszych dni w moim zawodowym życiu.

Anna Hawlena Drożdżak, Karków

Dla mnie była to jedyna w swoim rodzaju forma nagrody za moje działania na polu edukacji o Zagładzie. Czulałam się bardzo dowartościowana jako osoba i zarazem jako nauczycielka prowincjonalnej, wiejskiej szkoły. O mojej szkole usłyszeli nauczyciele amerykańscy!

Renata Gryz, Mińsk Mazowiecki

Największą wartością i tym, co zapamiętam do końca życia były spotkania z Ocalonymi. Każdy dzień kończył się wysłuchaniem świadectwa i rozmową z Ocaloną. Był to punkt, na który najbardziej czekałam, chociaż świadectwa poruszały mnie do głębi i powodowały emocjonalny ból. Myślę, że przeżycie takich spotkań, zmieniło mnie jako nauczyciela i człowieka.”

Katarzyna Matwiejczyk, Sopot

Gorąco zachęcam do udziału w ‘Holocaust Teacher Training Program in U.S.’ Jedno z najbardziej wartościowych i interesujących szkoleń. Niezwykła przygoda. Bogate doświadczenia. Ciekawi, otwarci, serdeczni ludzie. Inspirująca podróż.

Katarzyna Łaziuk, Mińsk Mazowiecki

NAUCZANIE O ZAGŁADZIE W STANACH ZJEDNOCZONYCH Pierwsze informacje na temat wskazań do nauczania o Zagładzie w Stanach Zjednoczonych można odnaleźć w dokumencie znanym pod nazwą Act of 10 March, 1949 (Akt z 10 marca 1949) wydanym przez Izbę Reprezentantów Stanów Zjednoczonych. Kolejne poprawki do dokumentu uszczegóławiały edukację w tym zakresie. Ostatnie wskazówki zostały wprowadzone w czerwcu 2014 roku. (Akt 70 z 2014) Dokument daje ogólne zalecenia dotyczące edukacji o prawach człowieka, podkreśla wagę edukacji uczniów w zakresie zrozumienia skutków dyskryminacji, prześladowań, braku tolerancji. Ponadto, wskazuje, aby edukację o Zagładzie, ludobójstwach i łamaniu praw człowieka traktować priorytetowo.

Za politykę edukacyjną odpowiadają poszczególne stany adaptując do własnych potrzeb ogólne zalecenia aktu prawnego dotyczącego systemu edukacji. Obowiązkowa edukacja o Zagładzie została wprowadzona w 7 stanach: California, New York, Florida, New Jersey, Illinois, Michigan, Rhode Island. W 2017 roku do wymienionych stanów dołączyła Pennsylvania. 10 stanów uchwaliło ogólne rekomendacje dla szkół dotyczące edukacji o Zagładzie (Connecticut, Georgia, Indiana, Massachusetts, North Carolina, Ohio, Pennsylvania, South Carolina, Washington)

W 12 stanach (Alabama, California, Florida, Georgia, Kansas, Nevada, New Jersey,

North Carolina, Ohio, South Carolina, Tennessee i West Virginia) powołano specjalne komisje, które wspierają edukację o Zagładzie. Decyzje o włączaniu tej problematyki w programy nauczania podejmują władze stanowe bądź dyrektorzy placówek dydaktycznych. Stan California i New York – w stanowym departamencie edukacji uchwalił ogólny dokument ze wskazówkami dla szkół. Floryda i New Jersey w komisji stanowej uchwałyły dokładny program nauczania ze wskazówkami dla szkół i nauczycieli. 48 stanów i District Columbia mają w spisie standardów nauczania przedmiotu „social studies”: (odpowiednik polskiej wiedzy o społeczeństwie) studia nad historią Zagłady. Szkoły są zobligowane prawem stanowym do realizacji tych standardów, na ich podstawie konstruowane są testy.

OGÓLNE CELE NAUCZANIA O ZAGŁADZIE Nauka o Zagładzie pomaga uczniom zrozumieć mechanizmy stosowania i nadużywania władzy oraz rolę i obowiązki obywateli, organizacji i narodów w zakresie prewencji. Uczniowie uczą się zrozumienia konsekwencji uprzedzeń, rasizmu, antysemityzmu i stereotypów. Historia Zagłady Żydów w czasie II wojny światowej pokazuje, jak nowoczesny naród może wykorzystać swoją wiedzę technologiczną i biurokrację do wdrożenia destrukcyjnej polityki, stanowi kontekst do nauczania o tym, jak niebezpieczne jest milczenie i obojętność w obliczu ucisku. Nauczanie o Zagładzie jest częścią programu Social Studies, World History, US History, Human Rights and Genocides, English literature, Arts.

ORGANIZACJE POZARZĄDOWE I MUZEALNE WSPIERAJĄCE EDUKACJĘ O ZAGŁADZIE Muzeum Holokaustu w Waszyngtonie (United States Holocaust Memorial Museum) jest jedną z najważniejszych i najbardziej znaczących placówek prowadzących nauczanie o Zagładzie w Stanach Zjednoczonych. Muzeum, oprócz swojej najważniejszej misji, czyli prezentacji wystawy głównej dokumentującej i upamiętniającej Zagładę, podejmuje szeroką działalność edukacyjną. Swoją ofertę kieruje do różnych grup wiekowych, organizuje spotkania z Ocalałymi, debaty na temat bieżących problemów świata, reaguje na współczesne przejawy braku tolerancji, antysemityzmu, upamiętnia inne zbrodnie przeciwko ludzkości. Dział edukacji muzeum daje wskazówki nauczycielom, sugerując dziesięć zasad, którymi powinni kierować się w pracy z uczniami.

ZDEFINIOWANIE TERMINU ZAGŁADA to pierwszy postulat tego dekalogu, swoistego kodeksu. W definicji podkreśla się, że Zagłada sponsorowana przez nazistowskie Niemcy i ich kolaborantów, była dążeniem do anihilacji Żydów europejskich, Romów i Sinti oraz osób z niepełnosprawnościami. Inne narodowości (w tym Polacy), osoby homoseksualne, świadkowie Jehowy, sowieccy więźniowie wojenni, polityczni dysydenci również doświadczyli opresji nazistowskiej tyranii.

Druga idea przewodnia dotyczy **DOKONYWANIA WYBORÓW**. Zagłada miała miejsce, bo jednostki, grupy ludzi czy rządzący podejmowali określone decyzje. Przyjrzenie się tym rozstrzygnięciom prowadzi do refleksji nad naturą człowieka, wydarzeniami

historycznymi i uczy krytycznego myślenia. Zagłada, niestety, miała miejsce, ale nie musiała się wydarzyć.

UNIKANIE PROSTYCH ODPOWIEDZI NA TRUDNE PYTANIA to kolejna wskazówka. Zajmując się historią Zagłady nie uniknie się pytań dotyczących postaw ludzi, ich działań i kontekstu, w jakim były podejmowane. Należy unikać upraszczania problemu, lepiej jest wskazać istotne szczegóły.

PRECYZJA W UŻYCIU ADEKWATNEGO JĘZYKA do opisywania rzeczywistości jest bardzo istotna. Złożoność historii często prowadzi do generalizowania lub przeinaczania faktów. Dbałość o szczegóły, o precyzję nazywania zdarzeń jest ważna z uwagi na ich zrozumienie. Uczniowie powinni umieć rozróżnić dyskryminację od uprzedzeń, rozumieć wieloznaczność słowa opór. Nie wszyscy Niemcy to naziści. Żadna narodowość nie powinna być redukowana do jednowymiarowej definicji.

UKAZYWANIE HISTORII Z PERSPEKTYWY RÓŻNYCH DOŚWIADCZEŃ JEJ UCZESTNIKÓW, PODAWANIE MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH jest kolejną wskazówką dla uczących o Zagładzie. Zaleca się prowadzenie dyskusji o danym wydarzeniu pokazując je z perspektywy czterech grup jego uczestników: ofiar, sprawców, ratujących i biernych obserwatorów.

PORÓWNYWANIE CIERPIENIA to zagadnienie, które nigdy nie powinno mieć miejsca w nauczaniu. Cierpienie jest jedno. Zagłada niezaprzeczalnie była straszną zbrodnią XX wieku. Niestety, ubiegłe stulecie to także czas innych ludobójstw.

NIE IDEALIZUJ HISTORII. To następna wskazówka. Przekazywane uczniom treści powinny być wyważone, nie powinno się ich wyolbrzymiać lub umniejszać. Informując uczniów o ludziach, którzy ryzykowali swoje życie, aby ratować ofiary nazistowskiej opresji, należy pamiętać, że choć niewątpliwie takie postawy są godne największego szacunku i naśladowania, to stanowiły one tylko niewielką część zachowań nie-Żydów.

UMIESZCZANIE ZDARZEŃ W KONTEKŚCIE HISTORYCZNYM jest kolejnym istotnym aspektem w nauczaniu o Zagładzie. Uczniowie powinni uczyć się o Zagładzie w kontekście historii Europy, poznać zdarzenia sprzed II wojny światowej i okoliczności prowadzące do Zagłady. Ponadto warto jest powiedzieć o wkładzie Żydów w kulturę danego kraju. Ofiary nie mogą być postrzegane tylko przez pryzmat bycia ofiarami.

POKAZANIE ZDARZEŃ HISTORYCZNYCH POPRZEZ DOŚWIADCZENIA JEDNOSTKI to następny priorytet edukatorów. Za statystykami kryją się ludzie – dziadkowie, rodzice, dzieci. Historia wypełniona jest liczbami, dlatego musi być uzupełniona o głosy tych, o których mówią te liczby. Wspomnienia, świadectwa, dzienniki to nieocenione źródło wiedzy o ludziach, ich doświadczeniu, przeżyciach.

Summer Institute for Teachers – participants in Holocaust Teacher Training organized by The Jewish Foundation for the Righteous, Columbia University, New York 2008.
Private collection of Bernadeta Mechelewska-Koruba, Katarzyna Matwiejczyk, Sopot

Participants of 13th Annual Martin & Doris Rosen Summer Symposium “Remembering The Holocaust”, Appalachian State University’s Centre for Judaic, Holocaust and Peace Studies in Boone, NC 2014.
Private collection of Piotr Zimoch.

Participants of Holocaust Teacher Training at the Museum of Jewish Heritage, New York 2015.
Private collection of Renata Gryz.

ODPOWIEDZIALNY WYBÓR MATERIAŁÓW wykorzystywanych w pracy z uczniami stanowi ostatni punkt zestawu wskazówek dla nauczycieli. To oni najlepiej znają swoich uczniów, ich potrzeby, wrażliwość. Pracownicy muzeum zgodni są co do niestosowności użycia symulacji w nauczaniu o Holokauście. Żadne gry z podziałem na role czy krzyżówki nie powinny być wykorzystywane w omawianiu tak ważnego zagadnienia.

Praca w zespole nauczycieli amerykańskich pozwoliła na spojrzenie z punktu widzenia zupełnie nieoczywistego dla nas – nauczycieli z Polski. Było to niezwykle cenne doświadczenie.

Katarzyna Matwiejczyk, Sopot

Zajęcia trwały od 9.00 do 15.30. Obejmowały wykłady, zajęcia warsztatowe, zwiedzanie wystawy w Museum of Jewish Heritage w Nowym Jorku, spotkania z Ocalonymi. Oprócz tego w czasie przerw mieliśmy możliwość rozmowy z amerykańskimi uczestnikami seminarium. Po zajęciach zostawał jeszcze czas na zwiedzanie

Renata Gryz, Mińsk Mazowiecki

To było spotkanie ludzi z różnych kultur, różnych stron świata, o odmiennej historii, ale mających wspólne cele, podobny świat wartości i poczucie misji do spełnienia. To spotkanie ludzi, którzy mówią: ten świat mnie obchodzi!

Anna Hawlena Drożdżak, Kraków

Organizacja pozarządowa **FACING HISTORY AND OURSELVES** to kolejny lider w edukacji o Zagładzie i prawach człowieka. Dzięki zasobom tej organizacji warsztat pracy nauczyciela może zostać wzbogacony o materiały edukacyjne i wskazówki metodyczne do ich stosowania. Organizacja proponuje wsparcie merytoryczne, daje możliwość rozwoju zawodowego, uczestnictwo w szkoleniach stacjonarnych i on-line. Organizacja proponuje innowacyjne metody nauczania integrujące treści z zakresu historii, literatury, praw człowieka, etyki. Odnosi zdarzenia historyczne do współczesności.

FUNDACJA SHOAH – INSTYTUT HISTORII WIZUALNEJ I EDUKACJI gromadzi wywiady z Ocalałymi Żydami, homoseksualistami, świadkami Jehowy, wyzwolicielami i świadkami wyzwolenia, więźniami politycznymi, ratującymi i ludźmi udzielającymi pomocy, Romami i Sinti, ofiarami eugeniki oraz świadkami procesów zbrodniarzy wojennych. Na przestrzeni kilkunastu lat Fundacja Shoah zebrała w 61 krajach blisko 54 000 relacji wideo, złożonych w 39 językach. Obecnie zbiór Fundacji stanowi największe archiwum relacji wizualnych na świecie. Misją Fundacji Shoah jest pokonanie uprze-

dzeń, nietolerancji, bigoterii oraz cierpień przez nie wywołanych. Instytut wraz z organizacjami partnerskimi korzystają z archiwum, by tworzyć pomoce oraz programy edukacyjne w wielu językach dla odbiorców z całego świata.

Jeden z najważniejszych i największych programów Fundacji to **IWITNESS**, interaktywna platforma wykorzystująca video świadectwa z archiwum Fundacji Shoah, integrująca nauczanie z użyciem relacji z rozwojem umiejętności cyfrowych uczniów, zatem łącząca kompetencje historyczne i komunikacyjne.

Wystawa główna **MUZEUM DZIEDZICTWA ŻYDOWSKIEGO - ŻYWY POMNIK HOLOKAUSTU (THE MUSEUM OF JEWISH HERITAGE - A LIVING MEMORIAL TO THE HOLOCAUST)** przedstawia bogate i różnorodne życie żydowskie w XX i XXI wieku - przed, w trakcie i po Zagładzie. Celem muzeum jest edukowanie o sprawiedliwości społecznej, odpowiedzialności obywatelskiej i dziedzictwie żydowskim w kontekście współczesnej historii żydowskiej i Zagłady. Muzeum oferuje szereg programów edukacyjnych i zasobów, w tym edukację online dla nauczycieli i uczniów.

Na uwagę zasługuje także działalność **ŻYDOWSKIEJ FUNDACJI DLA SPRAWIEDLIWYCH (THE JEWISH FOUNDATIONS FOR THE RIGHTEOUS)**. Organizacja, oprócz długofalowego finansowego wsparcia dla nie-Żydów ratujących Żydów w czasie Zagłady, zajmuje się działalnością edukacyjną. Dbą o spuściznę Sprawiedliwych, organizuje szkolenia dla nauczycieli ze Stanów Zjednoczonych oraz innych krajów. Spotkania te są okazją do wymiany doświadczeń w zakresie edukacji o Zagładzie oraz wzbogacenia wiedzy o historii, kulturze i tradycjach judaizmu.

Opisane powyżej organizacje łączy wspólny cel, którym jest podniesienie jakości nauczania o Zagładzie oraz pokazanie, że wydarzenia historyczne mają odniesienie do teraźniejszości. Edukacja o Zagładzie pokazuje jak ważny jest sprzeciw wobec nienawiści, promowanie szacunku, tolerancji i godności jako fundamentów praw człowieka.

Wymienione placówki wychodzą naprzeciw potrzebom nauczycieli, jednak nie dają odpowiedzi na nurtujące pytania. Dlaczego? Jak to możliwe? Taka jest właśnie misja edukacji – prowokować pytania, zmuszać do rozważań. A pytanie pozostaje zawsze takie samo: **JAKA JEST TWOJA ODPOWIEDZIALNOŚĆ TERAZ, KIEDY JUŻ WIDZIAŁEŚ, KIEDY JUŻ WIESZ?** (pytanie ocalałego z Holocaustu Eliego Wiesela zamieszczone w folderze USHMM)

Katarzyna Łaziuk

Aplikuj, nie bój się, warto zawalczyć i spróbować.

Doświadczenie jest niezwykle!

Błażej Grabusiewicz, Gdynia

W informatorze the Association of Holocaust Organizations' (AHO) widnieje lista 212 organizacji.

Część z nich ma zasięg krajowy, część regionalny, większość jednak to organizacje powiązane z collegiami i uniwersytetami, czasem ze społecznościami żydowskimi, niektóre zaś działają niezależnie. Wszystkie zaangażowane są w edukację i pracę o Zagładzie, także w badania naukowe. Ten sam cel przyświeca również organizacjom Ocalałych i drugiego pokolenia.

International Holocaust Remembrance Alliance (www.holocaustremembrance.com, Grudzień 2016)

Mapa przedstawia niektóre instytucje związane z edukacją i badaniami nad Zagładą w USA.

SĄ WŚRÓD NICH TE ODWIEDZANE PRZEZ POLSKICH NAUCZYCIELI W RAMACH PROGRAMU W LATACH 2002-2017.

